

La mina de la mort, una tragèdia oblidada a la falda del Pedraforca

La periodista Maria Favà publica un llibre sobre els fets de la mina Clara del Berguedà, on van morir trenta-quatre miners

Josep Rexach Fumanya
683 Articles

Malgrat que és l'accident amb més víctimes mortals de la història de la mineria del país, la tragèdia de la mina Clara, al Berguedà, continua essent una història oblidada. Va ser el 1944 i hi van morir trenta-quatre miners, però l'absència de responsabilitats en una dictadura poc amant de fer justícia va relegar aquest capítol al més gran dels oblidats. És una catàstrofe poc coneguda més enllà

dels pobles de l'Alt Berguedà que van tenir la mineria com a principal motor econòmic durant dècades. Ara la periodista Maria Favà posa llum en aquest accident al llibre La Mina de la mort, editada per l'editorial Gavarres i obra inaugural de la col·lecció Periodismes.

Els fets van ocórrer a l'**Espà**, un veïnat de Saldes situat a mig camí de Gósol. D'ençà de final del segle XIX, la regió s'havia convertit en una conca minera. La gran veta de lignit que recorre les entranyes d'aquestes terres que envolten el Pedraforca va fer brotar moltes mines que es dedicaven a extreure carbó. Algunes, la gran majoria, tenien mesures de seguretat molt primàries. En aquella època **la vida de les persones importava poc**, importava extreure tant de material com fos possible. Per això era habitual que hi hagués morts i explosions. Però cap, com la que hi va haver el 10 d'abril de 1944.

La muntanya mítica. El cable servia per a transportar el carbó en vagonetes. (Fotografia: Lluís Monell. Procedència: Arxiu Àmbits de Recerca del Berguedà.)

Ni el judici que es va fer per a investigar els fets no va esclarir com va passar: “La teoria més avalada pels experts és que va ser una explosió de pols de carbó que s'havia acumulat a les parets i a terra. L'ona expansiva va ser tal, que els cadàvers dels qui eren més a prop van quedar més malmesos. Els qui van sortir vius és perquè eren prop de la boca de sortida i l'ona expansiva els va enviar fora”, explica Maria Favà, que aquests darrers set anys s'ha dedicat a investigar el cas en fonts documentals i orals de descendents de miners.

Favà és una periodista històrica del diari Avui que es va jubilar el 2010. D'ençà d'aleshores puja més a l'Espà, on comparteix una casa comunitària amb setze famílies més. Va ser fent vida per aquells pobles quan es va assabentar d'aquesta història. Però allò que li va cridar més l'atenció no va ser la mortaldat de l'accident, sinó que, segons que deien, **alguns dels miners que hi van morir tenien noms falsos**.

Al principi creia que seria una llegenda, una d'aquelles que es magnifiquen amb el pas dels anys i testimonis orals encavalcats. Però va començar a gratar, a investigar, i va certificar que era veritat: "A les mines ningú no demanava el nom de ningú, per això molts miners procedents d'Andalusia van poder treballar amb nom fals i, d'aquesta manera, amagar-se de la repressió." El jutjat de Berga no va trobar cap familiar de dotze dels morts, tot i que ho va reclamar fins al 1952: "Però també és el jutjat que, quan hi va haver la tragèdia, va demanar el certificat de penals dels noms que sabia als jutjats d'Almeria. Calia saber si els morts havien participat en una vaga o havien dit cul d'olla a l'alcalde? Ho trobo molt bèstia", diu Favà.

El llarg seguici funerari. Veïns de la vall i miners de tota la conca van acompanyar, a pes de braços, els taüts dels treballadors morts al cementiri de l'Espà. DATA: 15 d'abril de 1944. FOTO: Mossèn Gaietà Pedrals. PROCEDÈNCIA: Arxiu Àmbits de Recerca del Berguedà

El funeral. La cerimònia religiosa la va celebrar el rector de la parròquia de Saldes, mossèn Pedrals; ell és l'autor de les fotografies del dia de l'enterrament. DATA: 15 d'abril de 1944. FOTO: Mossèn Gaietà Pedrals. PROCEDÈNCIA: Arxiu Àmbits de Recerca del Berguedà.

L'Espà. És una parròquia del municipi de Saldes (Berguedà) que durant un segle va explotar les mines de carbó del seu subsol. A la dreta, la terrera de la mina Torrent de Peguera; en primer terme, cal Torrentí i, més amunt, sota el poble, can Blau. ANY: Dècada dels cinquanta. FOTO: Lluís Monell. PROCEDÈNCIA: Arxiu Àmbits de Recerca del Berguedà.

El llibre de Favà no és tan sols el relat d'uns fets, sinó el retrat d'una època marcada directament per la guerra que hi havia hagut pocs anys enrere. La periodista, que malgrat estar jubilada no ha pogut abandonar l'ofici, va viatjar fins a Serón, un poble d'Almeria d'on procedien bona part dels miners que treballaven a la mina Clara. Ha trobat tots els descendents d'aquells que no tenien noms falsos. Dels altres, res de res: "Vaig visitar moltes cases, el batlle, els jutjats, però ningú no volia parlar-ne. Almeria i Jaén van ser dues províncies andaluses que es van quedar fidels a la república espanyola fins al final, i en aquests pobles la repressió va ser molt bèstia."

"Senyora, hi ha coses que millor no remenar-les gaire"

Molts d'aquests miners andalusos van marxar a les muntanyes per convertir-se en maquis o bé se'n van anar en direcció a França. Però amb l'esclat de la Segona Guerra Mundial, molts van decidir d'instal·lar-se al Berguedà i treballar en un ofici que ja coneixien. És per això que la majoria dels morts eren d'origen andalús. Aquí rau un dels motius pels quals, segons Maria Favà, aquesta tragèdia no s'havia investigat prou fins ara: "Si en lloc d'un sol català, n'haguessin mort més, segurament seria una història més coneguda i més famílies i descendents haurien fet reclamacions i investigacions."

La negligència dels responsables de la mina estava acreditada des del primer moment. Com que en la mateixa mina ja hi havia hagut accidents previs i un mort, els enginyers de mines de l'administració havien donat diverses ordres per a millorar la seguretat de l'explotació. La darrera ordre va arribar una setmana abans de l'accident. El destí va voler que aquell dia només treballés la meitat de la plantilla perquè era Dilluns de Pasqua.

Favà també aprofundeix en les figures del propietari de la mina, **Domingo Martí**, i l'enginyer en cap, **Daniel Esteller**. En el llibre explica per què estaven ben relacionats amb el règim i només van passar cinquanta-cinc dies a la presó de manera preventiva. En el judici van ser declarats culpables. Tot i que alguna veu li va recomanar que no investigués més els fets –"Senyora, hi ha coses que millor no remenar-les gaire"–, Favà demostra que mai no van arribar a pagar les indemnitzacions a les famílies de les víctimes.

Aquest episodi no és un fet aïllat. Durant aquells anys, 205 miners van morir només a les mines de carbó del Berguedà. El nom de tots ells és inscrit al monument situat davant l'edifici del Museu de les Mines de Cercs. Gràcies a aquest llibre, ara coneixem una mica més bé la seva història.